

דתישכונע

פרשת ויצא, תש"פ, מספר 1346

הולדת יוסף כסיבה לשיבת יעקב ארצה

איתמר ורהפטיג

החזקוני (שם) מביא עוד שתי תשובות: ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף כלומר כאשר תמו ימי עבדותו שהרי בשבע שנים אחרונות נולדו כל השבטים. ורחל ילדה באחרונה דכתיב ורחל עקרה וכשנולד יוסף תמו י"ד שנה של ימי עבדותו לפיכך ויאמר, שלחני ואלכה וגו'.

ד"א ויאמר, שלחני אבל קודם שנולד יוסף לא נטל יעקב רשות אמר שמא לא יתן לנו רשות ולא יניחנו ללכת עמו, כי ירא לאמר ישנאנה ויגרשנה לפי שהיא עקרה.

הכלי יקר אומר (שם):

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'. טעמו של דבר שלא ביקש יעקב "שלחני נא" כי אם אחר שנולד יוסף, לפי שהיה יעקב מסופק אם יצאו ממנו שנים עשר שבטים או לא כדמסיק בבראשית רבה (סח, יא) אמר יעקב אם האבנים מתאחות זו לזו יודע אני שאני מעמיד שנים עשר שבטים וכו'. שמע מינה שהיה מסופק אם יצאו ממנו שנים עשר שבטים, וכשאמרה רחל בנבואה יוסף ה' לי בן אחר ולא ביקשה בנים הרבה שמע מינה שרוח ה' דיבר בה שיצאו מן יעקב שנים עשר שבטים ולא יותר, על כן אמר יעקב "שלחני נא" כי אז היה בטוח שלא יוכל עשו להורגו, שהרי עדיין לא נולד בנימין, גם לא היתה מעוברת עדיין שהרי עשה בסוכות זמן רב בערך שני שנים ואחר כך נולד בנימין, ומצד שהיה יעקב בטוח שלא יוכל לו עשו על כן אמר "שלחני נא" עכשיו, כי ודאי לא יעשה לי מאומה מאחר שלא יצאו ממני עדיין כל שנים עשר שבטים.

וחז"ל אמרו (בראשית רבה עג, ז) משנולד שטנו של עשו דהיינו יוסף, שנאמר (עו' א:יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית לְקַטָּה", אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב.

בסוף פרשת "תולדות" מסופר שיעקב נאלץ לצאת ממקומו בגלל חששו משנאת עשיו אליו. הוא בא לחרן ומקים שם משפחה גדולה, והשאלה היא עד מתי הוא אמור להישאר שם? הכתוב מגלה לנו מתי ביקש יעקב לשוב הביתה (בר' ל:כה):

וְיִהְיֶה פֶּאֶשֶׁר יְלֶדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבֹן שְׁלַחְנִי וְאֶלְכָה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי.

לפי האמור בהמשך (לא:מא, וראו עוד רש"י בפירושו על לה:כט), באותה עת עברו 14 שנים שבהן עבד עבור נשיו. לבן דוחה אותו, והחזרה ארצה מתעכבת בעוד שש שנים. נשאלת השאלה מדוע התורה קושרת בין לידת יוסף לבין בקשת יעקב לחזור לביתו. לכאורה, מה שקובע הוא אם יש לו מה לחשוש מעשיו, אם לא.

המפרשים ביארו עניין זה באופנים שונים. רש"י אומר:

כאשר ילדה רחל את יוסף - משנולד שטנו של עשו, שנאמר (עו' א:יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהֵבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַטָּה", אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יעקב בהקב"ה ורצה לשוב.

ומדוע דווקא יוסף? הרב חיים פלטיאל מסביר בפירושו לתורה:

ותימ' למה היה יוסף שטן לעשו יותר משאר אחיו, ונראה דעיקר פשעו של עשו במה שרדף אחר יעקב והבריחו והוצרך לגלות ולעבוד אחרים ולהיות רועה צאן. ואם אחד משאר שבטים רוצה לנקום מעשו אביהם (ו)יכול לומר לו גם אתם רדפתם אחיכם ומכרתם אותו, אבל יוסף אפי' שעשו לו אחיו רעה עשה עמהם חסד וגמל להם טובות הרבה ולכך זכה לנקום נקמת אביו.

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גימלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.

אֲתָךְ וַיִּפְרָךְ וַיִּרְבֶּךָ וְהֵייתָ לְקָהָל עַמִּים" (בר' כח:ב-ג) אומר, שעליו לחזור עם משפחה גדולה. רק אחרי הולדת יוסף הוא חש שמתקיימת הברכה הזו של אביו.³ עוד אפשר לומר, שיעקב חשב על דברי אימו: "עַד שׁוֹב אֶף אֶחִיד מִמֶּךָ וְשָׁכַח אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לּוֹ" (בר' כז:מה). אך איך יידע יעקב מתי עשיו שוכח?

יש מי שאומר כי ניתן לדעת זאת על פי הכלל "כמים פנים אל פנים כן לב האדם אל האדם" (ראו בחוברת "באר הפרשה" מאת הרב בידרמן לפרשת "תולדות"). אם כן, כשנולד יוסף חש יעקב אהבת אב לבן בעוצמה, שכן היה זה בן מאשתו האהובה, והבין טוב יותר את אהבת יצחק לעשיו בנו הגדול, ואת אהבת עשיו לאביו. יעקב חש יותר בצער של עשיו, שנאתו לעשיו אחיו פחתה, ומייד הרגיש כי גם נחלשה שנאת עשיו אליו, והתקיימה האמירה: "עַד שׁוֹב אֶף אֶחִיד מִמֶּךָ" (או אפשר לומר שחש כי אפשר "להכיל" ולאהוב שני אחים, אף שאינם מאותה אם, וכל שכן שאפשר וצריך להכיל ולאהוב שני אחים מהורים משותפים).

אולי יש לומר, כי משנולד בן לאביו, הוא יורש את מקומו במידה מסוימת. תשומת הלב עוברת מן האב אל הבן, לראות ולבחון, אם או מה יש לו לבן, לדור החדש, לומר לעולם.⁴

ואם כן, כאשר נולד בנו מאשתו האהובה, רחל, כבר עברה במידת מה תשומת הלב לבן, ושנאת עשיו דעכה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

עשו בראותו את יוסף, ועל כן לא יכול לו ליעקב. ועוד שיוסף שטנו, לפי שעשו אין לו טענה על יעקב כי אם מה שלקח ממנו הבכורה, ולעתידי יוסף משיב לו כשם שנלקחה הבכורה מראובן על ידי חילול יצועי אביו וניתנה ליוסף, כך בדין נלקחה מעשו שהיה צד נשים תחת בעליהן וניתנה ליעקב, וקבלת הברכות תלוי בבכורה כמבואר למעלה פרשת "תולדות" (כה:לא). טעם אחר קודם שילדה רחל היה מתבייש לבוא אל אביו שלא יאמר שלקח אשת יפת תואר לשם תאוה, כי מטעם זה אמרה רחל אסף א-להים חרפתי כי חוש המשוש שלא לקיום המין חרפה היא לנו.

נראה להוסיף עוד דברים, לכשנתבונן ברקע שבו מתרחשת העלילה.

יעקב הלך לחרן משתי סיבות: האחת: צו אמו, לברוח מעשיו. השנייה: צו אביו, לקחת אישה מבנות משפחתו. והנה, כאשר נשא אישה, לכאורה כבר יכול היה לחזור מצד מצוות אביו. אבל עדיין היה קיים חשש אמו משנאת אחיו, והרי במפורש אמרה לו: "וַיִּשְׁבֶּתָ עִמּוֹ יָמִים אֶחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אֶחִיד... וְשָׁלַחְתִּי וְלָקַחְתִּיךָ מִשָּׁם" (בר' כז:מד-מה). אם כן, יעקב המתין להודעה מאימו, ומשזו התמהמהה הוא חיפש סימן, אם ומתי לשוב.¹

נראה לומר, שיעקב נאחז בדברי אימו שאמרה לו: "וַיִּשְׁבֶּתָ עִמּוֹ יָמִים אֶחָדִים", ושאל את עצמו למשמעות דבריה. כאשר נאלץ לעבוד שבע שנים נוספות בעבור רחל, התורה אומרת: "וַיְהִי בְעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים" (בר' כט:כ). ייתכן שמלבד פשוטו של מקרא, יעקב ראה גם בימים אלה רמז למיצוי מצוות אימו. זו הייתה תקופה משמעותית בחייו; נשיאת האישה האהובה, ולכן סבר שבכך מתקיימות המשימות שהוטלו עליו ע"י אביו ואימו.²

אם כן, מדוע המתין ללידת יוסף? אפשר לומר כדברי רש"י, החזקוני וה"כלי יקר" שהובאו לעיל. אך יתכן להוסיף עוד כי צו אביו: "וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה... וְאֵל שְׂדֵי יִבְרָךְ

1. אמנם רש"י להלן (בר' לד:ח) אומר, כי דבורה מינקת שרה נשלחה ע"י רבקה להודיע לו שישוב. עכ"פ המקרא לא תלה בכך את שיבת יעקב אלא בהולדת יוסף, כאמור.

2. לפי זה אפשר לפרש כמשמעות משנית, שהביטוי "בְּאֶהְבְּתוּ אֹתָהּ" (בר' כט:כ) מתייחס לרבקה, שכן חש כי עברו ה"ימים אֶחָדִים" שציוותה עליהם.

3. אולי גם הבין כי "עמים", לשון רבים, מתייחס לילדיו משתי נשותיו.

4. ולכן, בת תחילה סימן לבנים (ב"ב קמא, א) כדי שלא "ישכחו" מן האב.